

„Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 51,1 (2018), s. 217-219

M. Zundel, *Je ne crois pas en Dieu, je le vis*, Mesnil-sur-L’Estrée 2017, éditeur Le Passeur, textes choisis et présentés par France-Marie Chauvelot, ss. 278, ISBN: 978-2-36890-540-1

Maurice Zundel (1897–1975), szwajcarski kapłan i teolog, jest mało znany w Polsce. Niewiele jest polskich tłumaczeń jego tekstów. Powstało kilka prac dyplomowych zainspirowanych jego myślą. Zundel jest postacią niezwykle ciekawą. Studiował w Rzymie, gdzie uzyskał doktorat z filozofii (*Angelicum*), a później całą jego twórczość charakteryzowało spotkanie myśli protestanckiej i katolickiej, egzystencjalizmu z personalizmem. Nieakceptowany i nierozumiany przez swoich współbraci w kapłaństwie z diecezji Lozanny-Genewy-Fryburga szukał swojego miejsca i inspiracji w Egipcie, Palestynie, Libanie i Francji, rozwijając i pogłębiając nieustannie swoją refleksję teologiczną. Całe swoje życie kapłańskie i teologiczne poświęcił tajemnicy spotkania Boga w człowieku. Papież Paweł VI, dostrzegając oryginalność i głębię jego myśli, zaproponował mu wygłoszenie rekolekcji wielkopostnych dla Kurii rzymskiej w 1972 r., określając go jako geniusza, poetę, mistyka, pisarza, teologa.

Recenzowana publikacja jest antologią tekstów M. Zundela. Wyboru tekstów dokonała France-Marie Chauvelot, francuska pisarka i felietonistka. Nie jest to jej pierwszy kontakt z jego myślą. Wstęp do publikacji przygotował Marc Donzé, emerytowany wykładowca teologii pastoralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu we Fryburgu (Szwajcaria) i przewodniczący Fundacji Maurice’a Zundela.

W krótkim wprowadzeniu F.-M. Chauvelot przedstawia sylwetkę szwajcarskiego teologa i cel swojego projektu wydawniczego. Całość publikacji jest złożona z cytatów pochodzących z homilii, artykułów, konferencji, rekolekcji wygłoszonych w Szwajcarii, Francji, Egipcie, Libanie, Anglii i Belgii. Niektóre teksty zostały spisane po raz pierwszy na podstawie nagrań wystąpień. Jak stwierdza Chauvelot, jest jeszcze wiele nagrań, które nie zostały opublikowane. Aby ułatwić śledzenie cytowanych tekstów i związać je z konkretnym zbiorem wystąpień, proponuje ona listę skrótów, które pojawiają się na marginesie strony przy cytowanym tekście.

Antologia tekstów została podzielona tematycznie na trzy części. Pierwsza część ukazuje zagadnienie, kim jest człowiek, a raczej należałoby powiedzieć, o jakim człowieku będzie mowa? (*quel homme?*). Część ta zawiera siedem grup tekstów Zundela, które wskazują na misterium człowieka, który jest przede wszystkim tajemnicą dla samego siebie. Człowiek staje się tym, co kontempluje, z kim wchodzi w relację. Podkreślona jest tu wartość milczenia w kontakcie z misterium, z Bogiem. Człowiek staje się sobą poprzez otwarcie na obecność Boga. W proponowanym zbiorze tekstów antropologicznych nie brakuje podjęcia tematyki ludzkiej wolności, stawiając zwłaszcza pytanie, dlaczego Bóg obdarzył człowieka darem wolności, pojawia się też problem wielkości człowieka, dostrzeganej w jego autentycznym ubóstwie wewnętrznym. Część tę kończą teksty wskazujące na konieczność przejścia od wymiaru zewnętrznego do wnętrza, co oznacza narwócenie, czyli pogłębienie swojego życia wewnętrznego.

Dru ga część poświęcona jest Bogu. Podobnie jak w poprzedniej części stawiane jest pytanie, o jakiego Boga chodzi? (*quel Dieu?*). Na tę część składają się teksty podzielone na czternaście grup. Antologia rozpoczyna się od refleksji prezentujących prawdziwe oblicze

Boga, które jest ukazane w Objawieniu przez Jezusa Chrystusa. Zundel proponuje, aby na Objawienie spojrzeć z perspektywy końca, tzn. pełni i szczytu Objawienia, jakim jest wydarzenie Jezusa Chrystusa. Nie omieszkaj zauważyć, że monoteizm może stać się niebezpiecznym, jeśli Bóg będzie ukazwany wyłącznie jako samotnik, narcyz czy przepelniony mocą. Pojęcie Boga całkowicie zewnętrznego w stosunku do człowieka jest nieporozumieniem. Człowiek pozostaje w relacji do Boga, a jest to jednocześnie relacja osobista (bo domaga się całkowitego przyłgnięcia do osoby Jezusa Chrystusa. Wzywa On człowieka indywidualnie i nie jest to relacja podporządkowania), wspólnotowa i powszechna. Bóg nie jest wszechmocnym mistrzem stworzenia. Jest objawieniem najbardziej intymnych „obszarów” samego siebie. Bóg nie jest wiedzą, lecz odkryciem. Podejmując problematykę zła, ukazuje, że Bóg nie jest twórcą zła i nie chce zła dla człowieka, bo to Bóg stał się jego pierwszą ofiarą. Ukazując misterium Trójcy Świętej, przedstawia człowieka jako tego, który został wyrwany z samotności. Rozważając tajemnicę Trójcy Świętej, dochodzi do wniosku, że Boga nie można zdefiniować, lecz można go rozpoznać, gdyż ukazuje się on w relacji do samego siebie i do innych. Za każdym razem, kiedy człowiek stawia się w obecności Boga Trójjedynego, to wówczas dotyka go najbardziej intymnym wymiarem swojej osoby, tym wymiarem, który przekracza człowieka i jest większy niż człowiek. To ta więc święta otwiera człowieka na trynitarnego Boga i pozwala mu go poznać. Zundel streszcza tę prawdę stwierdzeniem *je est un Autre*. Termin *Autre* oznacza tę więc świętą, która otwiera na Boga i pozwala się z nim zjednoczyć. Tajemnica Wcielonego Słowa jeszcze dobitniej ukazuje, kim jest Bóg w relacji do człowieka. Jezus Chrystus staje się wyrazem „przewrotu kopernikańskiego”. W Jezusie Chrystusie ukazuje się w pełni sens ludzkiej historii. Maryja dzięki swojemu „tak” pozwala na wejście człowieka w relację trynitarną. Stworzenie jest historią dwojga, jest dziełem bosko-ludzkim, bo człowiek jest nadzieją Boga, a rzeczywiste stworzenie dopiero nadchodzi.

Trzecia część antologii tekstów poświęcona jest *credo*. Przytoczone zostały tu fragmenty tekstów Zundela, które dotyczą artykułów wiary, prezentują je bądź omawiają. Jak zauważa sam Zundel, *credo* nie jest listą propozycji, pod którą można się podpisać, by ją zaakceptować. Jest sakramentem doświadczenia, którym należy się stawać. Wiarę w Boga w rozumieniu Zundela przedstawia główny tytuł publikacji: „nie wierzę w Boga, ja nim żyję” (*Je ne crois pas en Dieu, je le vis*). Dla niego Bóg w oczywisty sposób objawia się podczas umycia nóg w trakcie ostatniej wieczerzy. Jest to Bóg, który idzie na krzyż, aby zdobyć człowieka.

Wiara w Jezusa Chrystusa, syna Maryi, Syna Bożego, oznacza życie w relacji z osobą Jezusa w misterium jego człowieczeństwa, które jest całkowicie przepelnione obecnością Boga. Oznacza to wejście dzięki Niemu i przez Niego w komunie z Miłością Boga. To właśnie to doświadczenie stało się udziałem Maryi w jej ludzkim byciu i jej życiu. Do takiej komunii powołani są wszyscy. Jezus Chrystus jest prawdziwym obrazem Boga.

Zundel przywołuje także tajemnicę Kościoła, którą należy przyjąć w wierze. Kościół to Chrystus, ale Kościół to także my. Kościół nie jest systemem, to obecność. Każdy chrześcijanin jest świadkiem tej obecności.

W kontekście wyznania wiary umieszczono także teksty Zundela dotyczące sensu Eucharystii. Podstawowym sensem Eucharystii jest „zgrupowanie razem”, jest „relacja do...”. W perspektywie *credo* zestawiono te teksty, które określają tożsamość chrześcijanina. Zundel precyzuje, że tożsamość wyraża się w autentycznej miłości do drugiego człowieka.

Antologię trzeciej części kończą teksty dotyczące zmartwychwstania Jezusa Chrystusa i wierzących oraz życia wiecznego.

Omawiana publikacja jest zbiorem tekstów szwajcarskiego teologa Maurice'a Zundela, wybranym i zaprezentowanym przez France-Marie Chauvelot. Nie było to łatwym zadaniem. Z dużej ilości tekstów należało wybrać te najbardziej charakterystyczne i przydzielić do odpowiedniej części. Podział na trzy części wraz z zaproponowanymi tytułami jest zgodny z ogólnym zamysłem refleksji Zundela. Tak przygotowana i zaproponowana antologia wymagała gruntownej lektury tekstów, a zwłaszcza wejścia w głąb jego myśli i intencji, co nie jest zadaniem dla początkujących. Można podjąć dyskusję, czy dany tekst powinien znaleźć się w tej czy innej części. Ogólnie należy stwierdzić, że antologia daje bogaty wgląd w jego refleksję antropologiczno-teologiczną. Jest antologią oryginalną i nową. Może stać się dobrą pomocą w przedsięwzięciach teologicznych i homiletycznych, jak i w pracy katechetycznej. W kontekście zaprezentowanej antologii trzeba zauważyć, że myśl Zundela jest wciąż aktualna, żywa i zachwycająca swoją głębią oraz oryginalnością.

Ks. Sławomir Zieliński

„Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 51,1 (2018), s. 219-221

S. Kowalczyk, *Elementy społecznej nauki Kościoła*, Lublin 2017, wyd. Norbertinum, ss. 274, ISBN 978-83-7222-613-6

Najnowsza publikacja ks. Stanisława Kowalczyka, pt. *Elementy społecznej nauki Kościoła*, przedstawia wybrane zagadnienia wpisujące się w dziedzinę socjologii i katolickiej nauki społecznej, pogłębione ciekawą refleksją oraz komentarzami opartymi o dokumenty kościelne oraz wybitne autorytety.

Tematyka katolickiej nauki społecznej odnajduje sztandarowe miejsce w naukowym dorobku ks. Stanisława Kowalczyka, który swoje prace w większości dedykuje problematyce filozoficznej, moralnej, teologicznej i społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem antropologii. Jest on autorem licznych artykułów oraz monografii o treści nauczania społecznego Kościoła, m.in.: *Z refleksji nad człowiekiem. Człowiek – społeczność – wartość* (Lublin, 1995), *Idea sprawiedliwości społecznej a myśl chrześcijańska* (Lublin, 1998), *Człowiek a społeczność. Zarys filozofii społecznej* (Lublin, 2005). Wpływ na jego naukowe zainteresowania miały studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, gdzie obronił magisterium (1957) oraz stopień naukowy doktora filozofii (1958). Po pięciu latach pracy jako adiunkt Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL otrzymał stopień doktora habilitowanego (1968). Jego publiczna działalność została nagrodzona doktoratem *honoris causa* na tamtejszej uczelni w 2011 r. oraz Medalem za zasługi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego wraz z Księgą Jubileuszową w 2012 r.

Pierwsze słowa omawianej monografii umiejętnie wprowadzają w charakter katolickiej nauki społecznej. We wstępie przedstawiona zostaje struktura pracy, którą tworzą dwa bloki: pierwszy zawiera m.in. „syntetyczną charakterystykę nauki społecznej Kościoła, wskazuje na powiązania antropologii z etyką ekonomiczno-społeczną, pracą, przedsiębiorczością, prawami człowieka, prawami rodziny oraz ideą wolności życia gospodarczego, a także zestawia etykę chrześcijańską z etyką liberalnego kapitalizmu”, w drugim natomiast poruszana jest „problematyka narodu omawiana w kontekście europejskiej i globalno-światowej integracji” (s. 6). Przedstawione refleksje stanowią zbiór wybranych